

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№7(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 470 sahifa,
13-iyul, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Bolalik davridagi autizmning turli shakllarini differensial tashxislash	10
<i>Saydaliyeva Xojiya Abduljalil qizi</i>	
Autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarda kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirishda qo'llaniladigan korreksion ish tamoyillari	14
<i>Karimova Zulfiya Abduraxmanovna, Saydaliyeva Xojiya Abduljalil qizi</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda axborot iste'mol madaniyatini rivojlantirishning psixologik-pedagogik asoslari	19
<i>Dadonova Aziza Tulkunovna</i>	
Ilk o'spirinlik yoshidagi o'quvchilarning o'z-o'ziga bo'lgan munosabatini psixologik tahlili	23
<i>Mamaradjabova Bog'zoda Abdilxakimovna, Panjiyeva Nargiza Botirovna</i>	
Oliy ta'lim tizimida muammoli o'qitish texnologiyasi	30
<i>Tuksanova Zilola Izatulloyevna</i>	
Shahar va qishloq yuqori sinf o'quvchilarida irodaviy sifatlarning qiyosiy tahlili	35
<i>Mamaradjabova Bog'zoda Abdilxakimovna, Panjiyeva Nargiza Botirovna</i>	
Organik kimyo ta'limida ochiq tipli STEAM loyihalarini loyihalashning didaktik modeli va uni amaliyotga joriy etish metodikasi	41
<i>Bo'riyev Rashidbek O'ktamjonovich</i>	
Kasbiy kompetentlikni oshirishda raqamli ta'lim vositalari va interaktiv metodlardan foydalanish	47
<i>Fazildjanova Nilufar Xikmatdjanovna</i>	
Tadbirkorlik faoliyatini innovatsion va ta'lim ekotizimidagi roli	50
<i>Mirzayeva Nigora Ibrohimjon qizi</i>	
Kasbiy ta'lim muassasalarida strategik boshqaruvni joriy etishning nazariy-metodologik asoslari	54
<i>Qobilov Voxidjon Zoxidovich</i>	
Психологические факторы мотивации личности в обучении иностранному языку	58
<i>Мухамеджанова Римма Рашидовна</i>	
Jadid ma'rifatparvarlarining boshlang'ich ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilarda kitobxonlik fazilatlarini va madaniyatini shakllantirishdagi pedagogik tajribalari	66
<i>Ahmadov Olimjon Shodmonovich, Fayzilova Mohinur Azamhon qizi</i>	
Talabalarda kelajakni strategik modellashtirish layoqatini rivojlantirish bo'yicha ilg'or xorijiy va mahalliy tajribalarning qiyosiy-pedagogik tahlili	70
<i>Sadriddinova Feruza Meliyevna</i>	
Bo'lajak pedagoglarda kreativ fikrlashni rivojlantirishda fanlararo abstsessial va ordinal bog'liqlikka asoslangan metodik ta'minotni takomillashtirish	75
<i>Xudayberganov G'ayrat Quranboyevich</i>	
Maktablarda chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlikni isloh qilish: muammo va yechimlar	80
<i>Qudratov O'ktam G'ofurovich</i>	
Ustoz-shogird tizimida raqamli vositalardan foydalanishning metodik asoslari	85
<i>Tursunov Xusniddin Isomovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetensiyani shakllantirishda maktab va oila hamkorligining pedagogik imkoniyatlari	88
<i>Safarova Halovat Barnoyevna</i>	
Globallashtirish sharoitida tolerantlik madaniyatining nazariy-metodologik asoslari	91
<i>Yusupova Maftuna Ilxomiddin qizi, Qurbonova Zebiniso Mamarajab qizi</i>	
Adobe After Effects muhitida inersiyaviy davomiylik va ustma-ust harakatni avtomatlashtirishning matematik modeli (Ziyoanim Overlap)	97
<i>Hakimov Bahtiyorjon Muzaffar o'g'li</i>	
Tizimli yondashuv asosida talabalarning raqamli kompetensiyasini takomillashtirishning uch komponentli konseptual modeli	101
<i>Kulidjanova Yulduzxon Inomjon qizi</i>	

The Theory of Fostering Students' Responsibility for Natural Resources and Waste in Karakalpak Folk Pedagogy.....	104
Tursinbekova Qundizgul Joldasbekovna	
Soft skills kompetensiyalarining ilmiy-pedagogik mohiyati va zaruriyati: soft skills tushunchasining evolyutsiyasi, asosiy komponentlari, turlari va tasnifi	109
Igamberdiyeva Gulmira Botir qizi	
O'zbek va ingliz tillarida "yolg'izlik" konseptining leksik-semantik xususiyatlari.....	115
Sabina Saitmurodova Olim qizi	
Bo'lajak pedagoglarni kasbiy tayyorlashda art-pedagogikaning imkoniyatlari.....	119
Komolova Iroda Xamidullayevna	
9-sinf iqtisodiy va ijtimoiy geografiya darslarida GIS texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari va uslubiy muammolari	123
Sapayeva Gulbahor Odilbek qizi	
Zamonaviy biologiya ta'limida interaktiv metodlarni qo'llashning nazariy jihatlarini	126
Abdullayeva Guzalxan Vladimirovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini xalqaro baholash dasturlari bilan ishlashga tayyorlashning zarurati	130
Berdimurodova Mexrubon Masudjonovna	
Nutq nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning ijtimoiy moslashuv jarayoniga ta'sir etuvchi omillar	136
G'aniyeva Maloxat Odilovna	
Ruh salomatlikni mustahkamlashda psixologik treninglarning ahamiyati	140
Maqsuda Norbosheva, Nafisa Abduyeva	
Xitoy tilini xalqaro miqyosda o'qitishning zamonaviy tendensiyalari.....	144
Shasaidova Lola Shamaksudovna	
Социально-экологический кризис в Южном Приаралье.....	149
Сейтова З. П.	
Iqtisodiy fanlar bo'yicha to'garak faoliyatini tashkil etishning nazariy-metodik asoslari.....	153
Xusanboyeva Tursunoy Muxammadqasimjanovna	
Motivational Readiness for Continuous Professional Development.....	162
Okilova Kamola Sadulloevna	
Raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarda antisotsial xulq-atvorning oldini olishning pedagogik mexanizmlari ..	166
Davronova Zarrina Baxtiyorovna	
Yapon tilini o'qitishda らしい (rashii) evidentsiallik ko'rsatkichini o'rgatishning pedagogik xususiyatlari	173
Musayeva Aziza Ibrohim qizi	
Ta'lim tizimini rivojlantirishda pedagogik prognostikaning nazariy-metodologik asoslari va metodik imkoniyatlari.....	178
Sharipova Shaxnoza Xasanovna	
Qoraqalpoq nasrida inson psixologiyasi.....	183
Dosbergenova Miyrigul Sadiratdinovna	
Tibbiy ta'lim klasterida talaba markazlashgan muhitni shakllantirish: kredit-modul sharoitida intellektual adaptiv tyutorlik texnologiyasining pedagogik imkoniyatlari	188
Ibragimova Venera Azadovna	
Turli yosh davrlarida perfektsionizm va maqullanish motivatsiyasi o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish.....	193
Nazaraliyeva Marhabo Xayitboyevna	
Frazeologik derivatsiyaning lingvomadaniy xususiyatlari	197
Raxmonova Gavhar Nuritdinovna	
Development of adolescent thinking and its psychodiagnostics and psychocorrection	202
Samarova Shoxista Rabidjanovna	
Jadid pedagogik konsepsiyasi va zamonaviy ta'lim tizimi integratsiyasi: tarixiy-pedagogik tahlil va amaliy yo'nalishlar	209
Shamsullayeva Ruxsatoy Sunnatullayevna	

Kredit-modul tizimi asosida kasbiy ta'lim tashkilotlari o'quvchilarini kasbiy kompetensiyalarini baholashning pedagogik mexanizmi	213
<i>Shoyqulov Baxtiyor Bakirovich</i>	
Modern Socio-Psychological Trends in the Study of Emotional Alienation	219
<i>Yangibaeva Dildorakhon Rakhmon kizi</i>	
O'quv-mashq guruhi futbolchilarining jismoniy tayyorgarligi.....	225
<i>Xolmaxmatov Boburjon Musurmon o'g'li</i>	
Sport ta'limida axborot bilan boyitilgan o'quv muhitini yaratish va vizualizatsiya vositalarining didaktik imkoniyatlari	230
<i>Muxitdinova Nigora Mexriddinovna</i>	
Bo'lajak mutaxassislarda yangi avlod darsliklari bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari	236
<i>Abdujalilov Farruxbek Po'latjon o'g'li</i>	
O'smirlarda deviant xulq-atvor shakllanishining psixologik xususiyatlari.....	239
<i>Robiya Toshpo'latova Akmal qizi, X. A. Asqarova</i>	
Aralash ta'limning pedagogik mohiyati va didaktik tamoyillari.....	244
<i>Azerbayeva Elmira Muratbayevna</i>	
Texnikaviy fanlarni o'qitish jarayonini tashkil qilish	248
<i>Niyazova Bibiniso Boltayevna</i>	
Estetik tarbiya va ruhiy go'zallik: san'at va adabiyotga muhabbat orqali shaxsdagi buzg'unchi xulq-atvorning oldini olish	253
<i>Nigora Yo'ldasheva Sodiqjon qizi</i>	
Raqamli texnologiyalar asosida bo'lajak qishloq xo'jaligi muhandislarini loyihalash-konstruktsiyalash faoliyatiga tayyorlash metodikasini takomillashtirish	259
<i>Xolmo'minova Shahnoza Gulyam qizi</i>	
Bo'lajak musiqa o'qituvchilarining raqamli kompetentligini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari.....	264
<i>Axrorov Xurshid Xamidovich</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining tanqidiy tafakkurini rivojlantirishning nazariy asoslari	271
<i>G'ofurova Mohidil Sayfutdin qizi</i>	
Bo'lajak muhandislarning geoinformatsion kompetentligini rivojlantirish muammosi tahlili	275
<i>Berdiyev Dilshod Faxriddin o'g'li</i>	
Академия Маъмуна: силиконовая долина средневековья.....	279
<i>Аъзамова Диёра Дильшодовна</i>	
Biblioterapiya vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarida qadriyatlarga ijobiy munosabatni shakllantirish yo'llari va vositalari.....	286
<i>Komolova Shoxsanam Muzaffar qizi</i>	
Ixtisoslik fanlarini o'qitishda raqamli modellashtirish vositalarini didaktik moslashtirish: integrativ ta'lim platformasi misolida.....	291
<i>Usarov Jabbor Eshbekovich</i>	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan munosabatini klasterli yondashuv asosida rivojlantirish – pedagogik muammo sifatida.....	297
<i>Umarova Gulhayo Murodiljon qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlari.....	301
<i>Salayjonova Saodatjon Maxsudbek qizi, Nyutonova Xilola Lochinbekovna</i>	
Boshlang'ich ta'limda kompetensiyaviy yondashuv va zamonaviy o'qitish strategiyalarining nazariy-amaliy asoslari	305
<i>G'ulomjonova Mohinur Ulug'bek qizi</i>	
Формирование профессиональных компетенций педагога будущего в условиях цифровой трансформации и внедрения технологий искусственного интеллекта.....	309
<i>Sodikova Diloromkhon Botirjon qizi</i>	
Geografiya darslarida milliy meros va qadriyatlarni o'rgatish metodikasini takomillashtirish hamda uning samaradorligini statistik baholash.....	313
<i>Xabibullayeva Muxabbatxon Nu'monjonovna</i>	

Jadidlar tomonidan darslik va o'quv qo'llanmalarining nashr etilishi	319
Aslonov Madamin Mansurovich	
Chust va Samarqandda ekoturizm rivojlanishida milliy hunarmandchilikning o'rni va ahamiyati	324
Allanov Shuxrat Qilichovich	
Maktab direktor o'rinbosarlarining aksiologik kompetensiyasini diagnostika qilish mezonlari	329
Toxirov Botirjon G'ofurjon o'g'li	
Talabalarda maqsadga intiluvchanlik namoyon bo'lishining psixologik mexanizmlari va shakllanish jarayonlari	335
Babadjanova Saiyora Khushnutovna	
Maktabgacha ta'lim muassasasi rahbarining kasbiy faoliyatida stress va vaqt bosimini boshqarish usullari	340
Xalilova Soxibaxon Sadikjanovna	
Namoyishli tajriba va laboratoriya ishlari asosida o'quvchilarning amaliy kompetensiyalarini shakllantirishning metodik-didaktik ta'minoti	346
Isroilov Shermurod Shamsiddin o'g'li	
Xotin-qizlarda ijtimoiy-psixologik xulq-atvor strategiyalarining migratsiya turiga bog'liq differensial namoyon bo'lishi	353
Axmedova Dildora Olimjonovna	
Rus tilidagi mediamatnlr bilan ishlashda geymifikatsiya elementlarini qo'llash	359
Maxkamov Shoxjaxon Rustambek o'g'li	
Shaxsning o'zini anglash jarayonida refleksiyaning psixologik mohiyati	365
Achilova Durdona	
Bo'lajak oligofrenopedagoglar--ning praksiologik tayyorgarligining tarkibiy tuzilmasi	370
Niyozova Dilfuza Rustam qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy tafakkurini rivojlantirishda interaktiv raqamli o'yinlar va vizualizatsiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi	375
Teshaxo'jayeva Mohlaroy Shuhratxo'ja qizi	
Bo'lajak surdopedagoglarni tayyorlashda innovasion surdo-texnologiyalar, neyro-trenajyorlar va faol praksiologik metodlarning interaktiv sinergiyasini joriy etish	380
X. I. Malikova	
Onkologik bemorlarga psixologik yordam ko'rsatishning zamonaviy texnologiyalari va ularning hayot sifatiga ta'siri	385
Niyazova Nilufar Farxadovna	
Zamonaviy ta'lim muassasalarida axborot-pedagogik ma'lumotlar bazasini yaratish va o'quv jarayonini monitoring qilishda undan samarali foydalanish metodikasi	391
Mirzayeva Dilnoza Ulug'bek qizi	
Моделирование текста как средство развития речи младших школьников: сопоставительный анализ отечественных и зарубежных исследователей	395
Каипова Гузель Ильдаровна	
Qisqa masofaga yuguruvchilarning maxsus jismoniy tayyorgarligini rivojlantirishda kompleks mashg'ulot vositalarining samaradorligi	400
Ruzmetov Furqat Ikramovich	
Англоязычные заимствования в современном русском языке: функции и механизмы адаптации	406
Мажидова А. О.	
Oliy ta'limda jismoniy tarbiya o'qituvchilarining raqamli savodxonligini oshirishning pedagogik asoslari tahlili	411
Abduraimov Shaxboz Panji o'g'li	
XXI asr kompetensiyalarini boshlang'ich sinf o'quvchilarida shakllantirishda texnologiya fani roli	417
Bozorova Lola	
MELQO modeli asosida 6-7 yoshli bolalarda ikkinchi tilni o'rganish jarayonida tasavvur rivojlanganligini baholash metodikasi	420
G'aniyeva Shahlo Abduqahhor qizi	

Hozirgi jamiyat sharoitida yosh kelin-kuyovlarning yangi oilaviy muhitga moslashuv jarayoni.....	426
Nazirqulova Nodira G'anijanovna	
Epistemik tafakkurning ilmiy tadqiqot kompetensiyalarini shakllantirishdagi o'rni	429
Raximova Aziza Davranbekovna	
Matematika ta'limida steam loyihalarini tashkil etishning nazariy-metodik modeli	432
Umarqulov Abdusattar Amanboyevich	
Педагогические и психологические основы формирования компетенций в сфере фриланса у учащихся общеобразовательных школ.....	441
Пурханова Толганай Жуманазаровна	
Talaba-qizlarda sun'iy intellekt savodxonligi va liderlik kompetensiyalarini integratsiyalashgan holda rivojlantirish texnologiyasi.....	445
Davlatjonova Mohidil Ulug'bek qizi	
Ko'zi ojiz talabalarni cholg'u chalishga o'rgatishda Brayl notasining o'rni va pedagogik samaradorligi	449
Raximov Yorqinjon Nuriddin o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirishni boshqarishning tashkiliy-pedagogik jarayonlari	456
Kimsanova Rahnamo Solijonovna	
Tarixiy tafakkur tushunchasi, mazmun-mohiyati hamda pedagogik asoslari	461
Ashurova Gulnozaxon Asqaraliyevna	
Autizmga ega bo'lgan bolalar rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari va ularni pedagogik-psixologik qo'llab-quvvatlash	465
Usmanova Nilufar Ilhom qizi, Utbasarova Umida Mexmanovna	

TARIXIY TAFAKKUR TUSHUNCHASI, MAZMUN- MOHIYATI HAMDA PEDAGOGIK ASOSLARI

Ashurova Gulnozaxon Asqaraliyevna

Andijon shahar 1-son ixtisoslashtirilgan maktab-internati
davlat va huquq asoslari fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada tarixiy tafakkur tushunchasining mazmun-mohiyati, uning shaxs intellektual rivojlanishidagi o'rni, tarkibiy komponentlari va pedagogik asoslari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Tarixiy tafakkur o'tmish voqea va hodisalarini shunchaki bilish emas, balki ularni muayyan tarixiy makon va zamon doirasida anglash, sabab va oqibatlarini aniqlash, turli manbalarni tanqidiy baholash, tarixiy jarayonlarni qiyoslash hamda dalillarga asoslangan xulosa chiqarish qobiliyati sifatida izohlangan. Shuningdek, tarixiy tafakkurni rivojlantirishda tarixiylik, xolislik, tizimlilik, mantiqiylik, muammolilik va fanlararo integratsiya tamoyillarining ahamiyati ochib berilgan. Tarix ta'limi jarayonida o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, tarixiy manbalar bilan ishlashi, voqealarga turli nuqtai nazardan yondashishi va tarixiy dalillarni asosli talqin qilishi uchun zarur pedagogik shart-sharoitlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: tarixiy tafakkur, tarixiy ong, tarixiy xotira, tarixiy bilim, sabab-oqibat bog'liqligi, tarixiy manba, tanqidiy fikrlash, pedagogik tamoyil, fanlararo integratsiya.

Abstract: This article analyzes the content and essence of the concept of historical thinking, its role in the intellectual development of the individual, its structural components, and its pedagogical foundations from a scientific and theoretical perspective. Historical thinking is interpreted not merely as knowledge of past events and phenomena but as the ability to understand them within a specific historical context, identify causes and consequences, critically evaluate various sources, compare historical processes, and draw evidence-based conclusions. The article also highlights the importance of the principles of historicity, objectivity, systematicity, logical reasoning, problem-based learning, and interdisciplinary integration in the development of historical thinking. Furthermore, it outlines the pedagogical conditions necessary for students to develop independent thinking, work with historical sources, examine events from different perspectives, and interpret historical evidence in a reasoned manner during the study of history.

Key words: historical thinking, historical consciousness, historical memory, historical knowledge, cause-and-effect relationship, historical source, critical thinking, pedagogical principle, interdisciplinary integration.

Аннотация: В данной статье анализируются содержание и сущность концепции исторического мышления, его роль в интеллектуальном развитии личности, структурные компоненты и педагогические основы с научно-теоретической точки зрения. Историческое мышление рассматривается не просто как знание прошлых событий и явлений, но и как их понимание в конкретном историческом пространстве и времени, выявление причин и следствий, критическая оценка различных источников, сравнение исторических процессов и формулирование выводов на основе имеющихся данных. Также раскрывается значение принципов историчности, объективности, системности, логичности, проблемности и междисциплинарной интеграции в развитии исторического мышления. В статье освещаются необходимые педагогические условия для формирования у учащихся способности к самостоятельному мышлению, работе с историческими источниками, рассмотрению событий с различных точек зрения и аргументированной интерпретации исторических фактов в процессе изучения истории.

Ключевые слова: историческое мышление, историческое сознание, историческая память, историческое знание, причинно-следственная связь, исторический источник, критическое мышление, педагогический принцип, междисциплинарная интеграция.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchiga muayyan hajmdagi tayyor bilimlarni yetkazishdan ko'ra, uning mustaqil fikrlash, voqea va hodisalarni tahlil qilish, dalillarni qiyoslash, asoslangan xulosa chiqarish hamda o'z munosabatini mantiqiy ifodalash qobiliyatini rivojlantirish ustuvor vazifaga aylanmoqda. Ayniqsa, tarix fanini o'qitish jarayonida o'quvchilarning faqat sanalar, tarixiy shaxslar va voqealar nomlarini eslab qolishi yetarli emas. Tarix ta'limining haqiqiy samaradorligi o'quvchining o'tmishni anglashi, tarixiy voqealar o'rtasidagi ichki aloqadorlikni

ko'ra bilishi, ularning kelib chiqish sabablari va oqibatlarini tahlil qilishi, tarixiy jarayonlarga nisbatan mustaqil va asoslangan munosabat bildirishi bilan belgilanadi. Bunday intellektual faoliyat tarixiy tafakkur orqali namoyon bo'ladi.

Tarixiy tafakkur shaxsning tarixiy voqelikni bilish, anglash va baholashga qaratilgan murakkab aqliy faoliyatidir. U tarixiy bilimlarni o'zlashtirish bilan cheklanmay, o'tmish haqidagi ma'lumotlarni qayta ishlash, ular o'rta-sidagi mantiqiy bog'lanishlarni aniqlash, tarixiy manbalarning ishonchligini baholash va mavjud dalillar asosida xulosa chiqarishni qamrab oladi. Shu jihatdan tarixiy tafakkur tarixiy ong, tarixiy xotira, tanqidiy fikrlash, ijtimoiy tajriba va fuqarolik pozitsiyasi bilan uzviy bog'langan. Bugungi axborotlashgan jamiyatda turli tarixiy hodisalar yuzasidan bir-biriga zid talqinlar, soxta ma'lumotlar va mafkuraviy ta'sirlarga asoslangan qarashlar keng tarqalmoqda. Bunday sharoitda o'quvchilarda tarixiy ma'lumotlarni tanqidiy qabul qilish, manbalarni qiyosiy o'rganish va haqqoniy xulosa chiqarish qobiliyatini shakllantirish alohida ahamiyat kasb etadi. Demak, tarixiy tafakkurni rivojlantirish nafaqat ta'limiy, balki tarbiyaviy, ijtimoiy va ma'naviy vazifa ham hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

"Tafakkur" tushunchasi insonning obyektiv voqelikni umumlashtirilgan va bilvosita tarzda aks ettiruvchi oliy bilish jarayonini anglatadi. Tafakkur orqali inson narsa va hodisalarning tashqi belgilarini emas, balki ularning ichki mohiyati, qonuniyatlari va o'zaro munosabatlarini anglaydi. Tarixiy tafakkur esa ana shu umumiy intellektual faoliyatning tarixiy voqelikni o'rganish va tushunishga yo'naltirilgan o'ziga xos shaklidir. Tarixiy tafakkurni o'tmish voqealarini xronologik ketma-ketlikda bilish qobiliyati sifatida tushunish uning mazmunini toraytiradi. Chunki o'quvchi tarixiy sanalarni mukammal eslab qolgan bo'lsa-da, voqealarning sabablari, mazmuni, o'zaro bog'liqligi va tarixiy ahamiyatini tushunmasligi mumkin. Shu sababli tarixiy tafakkur bilimlarning miqdori bilan emas, balki ulardan foydalanish sifati, tahlil qilish darajasi va yangi vaziyatlarga tatbiq eta olish qobiliyati bilan tavsiflanadi. Tarixiy tafakkur, avvalo, voqea va hodisalarni tarixiy makon hamda zamon nuqtai nazaridan anglashni talab etadi. Har bir tarixiy hodisa muayyan davrning siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy va ma'naviy sharoitlarida yuz beradi. Zamonaviy qadriyat va qarashlarni o'tmish jamiyatiga mexanik ravishda tatbiq etish tarixiy voqelikni noto'g'ri baholashga olib keladi. Shuning uchun o'quvchi tarixiy shaxslar va jamiyatlar faoliyatini ular yashagan davrning shart-sharoitlari, imkoniyatlari hamda cheklovlarini hisobga olgan holda tushunishi zarur.

Tarixiy tafakkurning muhim belgilaridan biri tarixiy jarayonlarning sabab va oqibatlarini aniqlashdir. Tarixdagi biror voqea faqat bitta sabab asosida yuz bermaydi. Uning shakllanishiga uzoq va qisqa muddatli, ichki va tashqi, obyektiv hamda subyektiv omillar ta'sir ko'rsatadi. Masalan, davlatning inqirozi faqat bir hukmdorning xatosi bilan emas, balki iqtisodiy qiyinchiliklar, ijtimoiy ziddiyatlar, siyosiy boshqaruvdagi kamchiliklar, tashqi bosim va ma'naviy tanazzul kabi omillar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Tarixiy tafakkuri rivojlangan o'quvchi voqealarga soddalashtirilgan yondashmaydi, balki turli omillarning o'zaro ta'sirini tahlil qiladi.

Tarixiy jarayonlardagi o'zgarish va davomiylikni anglash ham tarixiy tafakkurning asosiy jihatlaridan biridir. Jamiyat taraqqiyotida ayrim siyosiy tuzumlar, iqtisodiy munosabatlar va madaniy qadriyatlar o'zgarsa, boshqa an'ana va xususiyatlar uzoq vaqt saqlanib qolishi mumkin. O'quvchi tarixiy rivojlanishni faqat keskin almashinuvtlardan iborat deb emas, balki yangilanish va vorisiylikning murakkab birligi sifatida tushunishi lozim. Bunday yondashuv tarixiy jarayonlarning bosqichma-bosqich va ziddiyatli xususiyatini anglash imkonini beradi.

Tarixiy tafakkur tarixiy voqealarni qiyoslash qobiliyatini ham o'z ichiga oladi. Turli mamlakatlar, sivilizatsiyalar, siyosiy tizimlar yoki tarixiy davrlarni qiyoslash orqali ularning umumiy va o'ziga xos xususiyatlari aniqlanadi. Biroq tarixiy qiyoslash tashqi o'xshashliklarni sanash bilan cheklanmasligi kerak. Qiyosiy tahlil har bir hodisaning paydo bo'lish sabablari, rivojlanish sharoitlari, ijtimoiy vazifasi va natijalarini hisobga olishni talab qiladi. Shu orqali o'quvchi tarixiy jarayonlardagi umumiy qonuniyatlar hamda milliy va mintaqaviy xususiyatlarni farqlay oladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tarixiy manbalar bilan ishlash tarixiy tafakkurning markaziy tarkibiy qismi hisoblanadi. Tarixiy bilimlar bizga yozma hujjatlar, arxeologik topilmalar, moddiy madaniyat namunalari, xaritalar, statistik ma'lumotlar, suratlar, xotiralar va og'zaki manbalar orqali yetib keladi. Har bir manba muayyan sharoitda, ma'lum maqsad va nuqtai nazar asosida yaratilgan bo'ladi. Shu sababli o'quvchi manbaning muallifi, yaratilgan vaqti, maqsadi, auditoriyasi hamda mazmunini tahlil qilishi zarur. Manbani tayyor haqiqat sifatida qabul qilish emas, balki uning imkoniyatlari va cheklovlarini aniqlash tarixiy tafakkurning muhim ko'rsatkichidir. Tarixiy tafakkur dalil va talqin o'rta-sidagi farqni anglashni ham taqozo etadi.

Tarixiy dalillar o'tmishda sodir bo'lgan voqealarga oid ma'lumotlarni ifodalasa, talqin ushbu dalillarning tarixchi yoki tadqiqotchi tomonidan sharhlanishi va ma'nolashtirilishidir. Bir xil tarixiy hodisa turli nazariy

yondashuvlar, manbalar va qadriyatlar asosida har xil talqin qilinishi mumkin. Bu holat tarixiy haqiqat umuman mavjud emasligini anglatmaydi. Aksincha, o'quvchidan har bir talqinning qanday dalillarga tayanayotganini, mantiqiy jihatdan qay darajada asoslanganini va muqobil qarashlarga munosabatini baholash talab qilinadi.

Tarixiy empatiya, ya'ni o'tmish kishilarining harakatlarini ularning davri, dunyoqarashi va ijtimoiy sharoitlari asosida tushunish ham tarixiy tafakkur mazmuniga kiradi. Tarixiy empatiya o'tmishdagi har qanday harakatni oqlash yoki uning ishtirokchilariga hissiy hamdardlik bildirish emas. U tarixiy shaxslarning qarorlari qanday axborot, qadriyat, manfaat va imkoniyatlar ta'sirida qabul qilinganini anglash qobiliyatidir. Bu o'quvchilarni tarixiy hodisalarga bir yoqlama va yuzaki baho berishdan saqlaydi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tarixiy tafakkur murakkab tuzilishga ega bo'lib, uning tarkibida o'zaro bog'langan bir nechta komponentlar namoyon bo'ladi.

Kognitiv komponent tarixiy tushunchalar, faktlar, qonuniyatlar, davrlar va jarayonlar haqidagi bilimlarni qamrab oladi. Mazkur bilimlar tarixiy tafakkurning axborot asosini tashkil etsa-da, ular mustaqil tahlil faoliyati bilan uyg'unlashgandagina amaliy ahamiyat kasb etadi.

Tahliliy-mantiqiy komponent tarixiy ma'lumotlarni qismlarga ajratish, asosiy va ikkinchi darajali belgilarni farqlash, sabab-oqibat aloqalarini aniqlash, dalillarni qiyoslash va umumlashirish qobiliyatida ifodalanadi. Bu komponent tarixiy voqealar yuzasidan dalillarga tayangan holda fikr yuritish va asoslangan xulosa chiqarishga xizmat qiladi.

Manbaviy-tanqidiy komponent tarixiy manbalarining kelib chiqishi, mazmuni, ishonchligi va xolisligini baholash bilan bog'liq. O'quvchi manbada keltirilgan ma'lumotni boshqa manbalar bilan solishtirishi, muallif nuqtai nazarini aniqlashi hamda ehtimoliy bir yoqlamalikni ko'ra bilishi zarur. Bunday yondashuv axborot savodxonligi va media savodxonlikni ham rivojlantiradi.

Xronologik-makoniylar komponent voqealarning vaqt va makondagi o'rnini belgilash, tarixiy davrlar o'rtasidagi bog'lanishlarni anglash, xarita va vaqt chiziqlaridan foydalanish qobiliyatini qamrab oladi. Tarixiy voqealarning xronologik tartibi va geografik muhitini bilmasdan, ularning mazmunini to'liq tushunish qiyin.

Aksiologik-baholovchi komponent tarixiy voqea va shaxslarni umuminsoniy, milliy, ma'naviy hamda axloqiy qadriyatlar asosida baholashda namoyon bo'ladi. Biroq bunday baholash tarixiy sharoitni inkor etmasligi va zamonaviy mezonlarni o'tmishga to'g'ridan to'g'ri ko'chirishga asoslanmasligi kerak. Tarixiy baholash dalil, kontekst va ma'naviy mas'uliyatning birligiga tayanishi lozim.

Refleksiv komponent o'quvchining o'z tarixiy bilimi, fikrlash usuli va xulosalarini qayta ko'rib chiqish qobiliyatini ifodalaydi. O'quvchi yangi dalillar paydo bo'lganda o'z qarashini o'zgartirishga, xatolarini tan olishga va fikrining asoslarini tekshirishga tayyor bo'lishi kerak. Refleksiya tarixiy tafakkurning ochiq, moslashuvchan va ilmiy xususiyatini ta'minlaydi.

Tarixiy tafakkurni rivojlantirish muayyan pedagogik qonuniyat va tamoyillarga tayanadi.

Uning birinchi asosi **tarixiylik tamoyili**dir. Mazkur tamoyil tarixiy hodisalarni paydo bo'lishi, shakllanishi va rivojlanishi jarayonida, muayyan davr hamda ijtimoiy sharoit bilan bog'liq holda o'rganishni talab qiladi. Tarixiylik o'quvchilarda voqelikni harakatda va o'zgarishda ko'rish, har bir hodisaning tarixiy ildizlarini aniqlash qobiliyatini shakllantiradi.

Xolislik tamoyili tarixiy voqealarni bir yoqlama mafkuraviy talqinlardan xoli ravishda, turli manbalar va nuqtai nazarlarni hisobga olgan holda o'rganishni nazarda tutadi. Mutlaq xolislikka erishish murakkab bo'lsa-da, o'qituvchi tarixiy dalillarni buzib ko'rsatmasligi, muqobil qarashlarni yashirmasligi va o'quvchilarni mustaqil xulosa chiqarishga yo'naltirishi zarur.

Tizimlilik va izchillik tamoyili tarixiy bilimlarni o'zaro bog'langan yaxlit tizim sifatida o'zlashtirishni ta'minlaydi. Tarixiy voqealarni bir-biridan ajratilgan faktlar shaklida o'qitish o'quvchilarda parchalangan tasavvurni hosil qiladi. Shuning uchun har bir yangi mavzu avvalgi bilimlar bilan bog'lanishi, mahalliy, milliy, mintaqaviy va jahon tarixi o'rtasidagi aloqalar ochib berilishi lozim. Muammoli ta'lim tarixiy tafakkurni rivojlantirishning samarali pedagogik asoslaridan biridir. Tayyor xulosalarni bayon etish o'rniga, o'quvchilar oldiga tarixiy muammo, ziddiyat yoki bahsli savol qo'yilganda, ular faol fikrlashga jalb etiladi. Masalan, "Nima uchun muayyan islohot kutilgan natijani bermagan?", "Bir voqea zamondoshlar nega turlicha munosabat bildirgan?" yoki "Mavjud manbalardan qaysi biri ishonchliroq?" kabi savollar tahliliy fikrlashni rag'batlantiradi.

Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuvga muvofiq, tarixiy tafakkur o'qituvchining tayyor ma'ruzasini tinglash orqali emas, balki o'quvchining mustaqil intellektual faoliyati jarayonida rivojlanadi. Tarixiy hujjatlarni tahlil qilish, xaritalar bilan ishlash, vaqt chizig'ini tuzish, tarixiy voqealarni modellashtirish, bahs va munozaralarda qatnashish, esse yozish hamda loyihalar tayyorlash o'quvchini tarixiy bilimning faol subyektiga aylantiradi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim o'quvchilarning yoshi, bilim darajasi, qiziqishlari va individual fikrlash xususiyatlarini hisobga olishni talab qiladi. Har bir o'quvchi tarixiy materialni bir xil tezlik va usulda o'zlashtirmaydi. Shuning

uchun o'qituvchi turli murakkablikdagi topshiriqlar, vizual materiallar, manbalar va ijodiy vazifalardan foydalanishi lozim.

O'quvchining mustaqil fikriga hurmat bilan munosabatda bo'lish, uning xulosasini dalillar asosida rivojlantirish tarixiy tafakkurning shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Fanlararo integratsiya tarixiy tafakkurning mazmunan boyishiga xizmat qiladi. Tarix geografiya bilan bog'langanda voqealarning makoniy xususiyatlari, iqtisodiyot bilan integratsiya qilinganda ijtimoiy taraqqiyotning moddiy omillari, adabiyot va san'at bilan uyg'unlashtirilganda esa davrning ma'naviy-ruhiy muhiti ochib beriladi. Falsafa tarixiy jarayonlarning umumiy ma'nosi va qonuniyatlarini anglashga, huquqshunoslik esa davlat va jamiyat munosabatlarini tahlil qilishga yordam beradi. Bunday integratsiya tarixiy voqelikni ko'p qirrali va yaxlit holda tushunish imkonini yaratadi.

Tarixiy tafakkurni rivojlantirishda muloqot va hamkorlikka asoslangan ta'lim muhiti ham muhimdir. Guruhli tahlil, munozara, rolli o'yin va debatlar jarayonida o'quvchilar turli nuqtai nazarlarni eshitadi, o'z fikrini himoya qiladi va boshqalarning dalillarini baholaydi. Bu jarayon tarixiy fikrni aniq bayon etish, dalil keltirish va ilmiy bahs madaniyatini shakllantiradi. Baholash jarayoni ham tarixiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qilishi kerak. Faqat fakt va sanalarni eslab qolishni tekshiruvchi testlar o'quvchining tarixiy fikrlash darajasini to'liq aniqlay olmaydi. Shuning uchun baholashda manba tahlili, sabab-oqibatlarini tushuntirish, qiyosiy topshiriqlar, tarixiy esse, dalil-langun xulosa va ijodiy loyihalardan foydalanish maqsadga muvofiq.

Baholash mezonlari o'quvchining fikri qay darajada dalillangani, manbalardan foydalanish sifati, mantiqiy izchilligi va mustaqil xulosa chiqarish qobiliyatini hisobga olishi lozim. O'qituvchining kasbiy kompetentligi tarixiy tafakkurni rivojlantirishning hal qiluvchi shartidir. O'qituvchi tarixiy materialni chuqur bilish bilan birga, muammoli savollar tuzish, turli manbalarni tanlash, o'quvchilarning mustaqil faoliyatini tashkil etish va bahs jarayonini boshqarish ko'nikmasiga ega bo'lishi zarur. U tayyor haqiqatlarni yetkazuvchi emas, balki o'quvchini tarixiy haqiqatni izlashga yo'naltiruvchi tashkilotchi va maslahatchi vazifasini bajarishi kerak.

XULOSA

Tarixiy tafakkur o'tmish haqidagi ma'lumotlarni eslab qolishdan ko'ra kengroq va murakkabroq intellektual qobiliyatdir. U tarixiy voqealarni makon va zamon doirasida anglash, sabab va oqibatlarini aniqlash, o'zgarish va davomiylikni ko'ra bilish, turli manbalarni tanqidiy tahlil qilish, tarixiy hodisalarni qiyoslash hamda dalillarga asoslangan xulosa chiqarishni qamrab oladi. Tarixiy tafakkurning rivojlanishi o'quvchining nafaqat tarixiy bilimdonligini, balki tanqidiy fikrlashi, axborot savodxonligi, fuqarolik mas'uliyati va ma'naviy pozitsiyasini ham mustahkamlaydi.

Tarix ta'limida tarixiy tafakkurni rivojlantirish uchun o'qitish mazmuni faktlarni bayon etishga emas, balki tarixiy muammolarni tahlil qilishga yo'naltirilishi zarur. Tarixiylik, xolislik, tizimlilik, muammolilik, faoliyatga yo'naltirilganlik, shaxsga yo'naltirilganlik va fanlararo integratsiya tamoyillari mazkur jarayonning pedagogik asosini tashkil etadi. Tarixiy manbalar bilan mustaqil ishlash, qiyosiy tahlil, munozara, loyiha, esse va tadqiqot topshiriqlaridan foydalanish o'quvchilarning tarixiy fikrlash faolligini oshiradi.

Shunday qilib, tarixiy tafakkurni shakllantirish tarix fanini o'qitishning alohida vazifasi emas, balki uning asosiy strategik maqsadi sifatida qaralishi lozim. Tarixiy tafakkuri rivojlangan shaxs o'tmish saboqlarini anglaydi, bugungi ijtimoiy jarayonlarni xolis baholaydi va kelajakka nisbatan mas'uliyatli munosabatda bo'ladi. Shu bois tarix ta'limi jarayonida o'quvchilarni tayyor ma'lumotlarni qabul qiluvchi emas, balki tarixiy dalillarni izlovchi, tahlil qiluvchi va mustaqil xulosa chiqaruvchi faol subyekt sifatida shakllantirish muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Омонов А., Уринова Г., Узокова Н. Tarix fanining yoshlar tafakkuri va ma'naviy kamolotidagi o'rni // Modern Education and Development. – 2026. – T. 52. – № 4. – C. 213-215.
2. Baxodirovna X. N. Tarix fanini o'qitish tarixi: raqamlashtirish, metodika va tanqidiy tafakkur // Singapore International Scientific Conference. – 2026. – T. 1. – № 1. – C. 218-225.
3. Ne'matov M. I. Tarixiy tafakkur asosida talabalarda etnopedagogik madaniyatni rivojlantirish // Inter Education & Global Study. – 2025. – № 4. – C. 64-73.
4. Xosilmurodov I., Akbo'tayeva G. Tafakkur uslubining falsafiy-metodologik tahlili // Effective Scientific Journals. – 2026. – T. 4. – № 9. – C. 60-62.
5. Kochkarova H. P. et al. Pedagogik refleksiya va uning ta'lim sifatiga ta'siri // Образование и наука в XXI веке. – 2026. – № 73-3 (том 2).
6. Hamraliyevich T. H. Yuqori sinf o'quvchilarida jahon tarixi fanini o'qitish metodikasi // Новости образования: исследование в XXI веке. – 2025. – T. 3. – № 34. – C. 271-273.
7. Seitkasimov J. N. Tarix fanini o'qitish tizimida talabalarining vatanparvarlik qadriyatlarini shakllantirishning didaktik tamoyillari // Inter Education & Global Study. – 2025. – T. 3. – № 7. – C. 75-86.
8. Hojabek o'g'li E. S. Tarix fanini o'qitishda zamonaviy usullardan foydalanish // Научный Импульс. – 2026. – T. 4. – № 42. – C. 258-262.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №7(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.